

Mümtaz Faik Fenik (1905-1974)

Türk gazeteci ve parlamenter.

Asıl adı Hasan Mümtaz olan Mümtaz Faik Fenik, 10 Mart 1905 tarihinde İstanbul'da doğdu. Babası Süleyman Faik Bey, annesi Binnaz Hanımdır. Süleyman Faik Bey, bahriye albaylığından emekli olduktan sonra uzun süre İstanbul'da liman müdürlüğü yaptı. Eşi Binnaz Hanımla evliliklerinden sırasıyla; Mehmet Hayrettin, Zeliha Feriha, Hasan Mümtaz ve Ömer Faruk isminde dört çocuğu oldu.

**“Lozan’ı anlamak için, hür ve müstakil
Türkiye’nin havasını teneffüs etmek kafidir.”**

**24 Temmuz 1941
Mümtaz Faik FENİK**

Mümtaz Faik Fenik, ilk eğitimini Kadıköy Zühtüpaşa İlkokulu'nda tamamladı. Orta ve lise tahsiline Kadıköy Sultanisi'nde devam etti. Ortaokul yıllarında edebiyata ilgi duymaya başladı. Halit Fahri Bey'den Edebiyat, Tahir Nadi Efendi'den Farsça dersleri aldı. Sınıf arkadaşları arasında, ileride Türkçülük fikrinin önemli savunucularından Hüseyin Nihal (Atsız) ve yine sonraki dönemlerde Milli Eğitim Bakanlığı yapmış olan Hasan Tahsin (Banguoğlu) Beyler de bulunmaktaydı. Fenik'in liseye başladığı yıl, İstanbul İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmişti. Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde devam eden Millî Mücadele Fenik ve arkadaşları tarafından heyecanla takip edildi. 1922'de liseden mezun olan Fenik, Darülfünun Hukuk Fakültesi'ne devam etti. Fenik'in üniversiteye başladığı yıl, gazetecilik hayatının da başlangıcı oldu. Gazeteci Ahmet Emin (Yalman) Bey'in sahibi olduğu Vakit gazetesinde göreve başladı.

Ahmet Emin Bey'in Vakit'ten ayrılıp Vatan isminde yeni bir gazete çıkarması üzerine Fenik Vatan'a geçti. 1923'ten 1925 yılına kadar bu gazetede gezi, hikâye, haber ve röportaj türünde yazılar yayımladı. Muhabir olarak Şeriyet Mahkemeleri'nde boşanma davalarını takip etti. Vatan gazetesinin Şeyh Sait isyanı ile ilişkilendirilip İstiklâl Mahkemesi tarafından kapatılması üzerine, Yunus Nadi Bey tarafından yayımlanan Cumhuriyet gazetesine geçti. Cumhuriyet'te çalıştığı ilk dönemde bir süre adliye muhabirliği yaptı. İlk tercüme romanı yine Cumhuriyet'te yayımlandı. Trabzon Mebusu Nebizâde Hamdi Bey'in M. Kemal Paşa'dan aldığı izinle 1926 yılının Şubat ayında Yeni Ses isimli bir gazete çıkarması üzerine bu gazetede çalışmaya başladı. Yeni Ses'te gezi yazıları kaleme alan Fenik, Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra ikinci kez çalışmaya başladığı Cumhuriyet'te yazı işleri müdür yardımcılığına getirildi. Yazdığı hikâyelerle kamuoyunda hikâye muharriri olarak tanındı. Harf inkılabı sürecinde hikâyelerini herkesten önce yeni Türk harfleri ile yazarak Türk inkılabına desteğini gösterdi. Aynı yıl, Darülfünun Edebiyat Fakültesi Felsefe Şubesi'nden mezun Advie Hanımla evlendi. Fenik, 1928 yılının Eylül ayında Hikâye ve Roman Gazetesi'ni de çıkararak bir ilki gerçekleştirdi. Bu gazete, Türk gazetecilik tarihinde sütunlarının tamamını hikâye ve romana ayıran ilk örnekti. Toplumun laik bir anlayışla yeniden şekillenmesine çalışıldığı yılların ürünü olan gazetede yayımlanan roman ve hikâyelerde, tekkeler tembellek yuvası olarak aşağılanmış, tarikat şeyhleri gizli işler çeviren tehlikeli ve korkunç adamlar olarak tasvir edilmişti. Hikâye ve Roman Gazetesi'nin kapanmasının ardından Ali Naci Karacan tarafından çıkarılan İnkılâp gazetesine geçti. Cumhuriyet Halk Fırkası'nı (CHP) destekleyen bu gazetede yazı işleri müdürü olarak görev yaptı ve hikâyeler yazmaya devam etti. İnkılâp gazetesinden ayrıldıktan sonra, eşi Advie Hanımla birlikte

öğrenim amacıyla 1931 yılında Belçika'ya gitti. Brüksel İktisat Fakültesi'nde ekonomi politik okudu. 1932 yılında Keriman Hâlis'in dünya güzeli seçildiği Belçika'nın Spa şehrinde yapılan yarışmada Cumhuriyet gazetesini temsilen seçici jüride bulundu.

Fenik Türkiye'ye dönüşünün ardından 1934 yılında Milliyet gazetesinde göreve başladı. Yazı işleri müdürlüğü görevinin yanı sıra Milliyet'in üçüncü sayfasında "*Günün Gölgesi*" isimli köşede düzenli yazılar yazdı. 23 Nisan 1935'te Milliyet'in Tan gazetesine dönüşmesinin ardından bu gazetede de yazı işleri müdürlüğü görevini sürdürdü. Tan'ın ekonomi sayfasında "*Finansal Kronik*" isimli köşede iktisatçı bir bakış açısıyla dünyada ve Türkiye'de meydana gelen iktisâdi olayları analiz etti. Türkiye'nin birinci beş yıllık planlı kalkınma hamlesinin devam ettiği sürece rastlayan bu makalelerde, Mümtaz Faik hükümetin sanayi icraatlarını başarılı bulmakta ve hükümetin para politikalarını desteklemekteydi. Ahmet Emin Yalman'ın Tan gazetesini 1936 yılının Temmuz ayında satın almasının ardından Fenik daha aktif bir gazetecilik yapmaya başladı. İskenderun Sancağı meselesinin alevlendiği bir sırada 1937 yılı başında bölgeye bizzat giderek kaleme aldığı "*Cenup Röportajları*" ve "*Cenup Hududunda*" isimli yazı dizileri hem kamuoyunun hem Cumhurbaşkanı Atatürk'ün dikkatini çekti. Fenik'in ses getiren gazeteciliği 1937 yılında CHP'nin yayın organı Ulus gazetesine transferi ile sonuçlandı. Atatürk'ün sağlığında ve henüz otuz iki yaşında Ulus'un yazı işleri müdürlüğü koltuğuna oturan Fenik, 1937-1942 ve 1945-1946 yılları arasında bu görevini sürdürdü. 1942-1945 yılları arasında Gelibolu'da askerlik görevini yerine getirdi. Ulus gazetesinde "*Harbe Dair*" köşesinde yazdığı yazılarıyla okuyucusuna İkinci Dünya Savaşı olayları hakkında düzenli bilgiler verdi. Yazılarında İngiltere'nin başını çektiği Müttefik devletleri net bir şekilde destekledi. 1941 yılının Mart ayında yayımladığı "*1939 Harbi Türkiye İngiltere İttifakı ve Büyük Britanya İmparatorluğu*" isimli kitabı, İkinci Dünya Savaşı'yla ilgili kaleme alınmış ilk eser olarak literatüre geçti. Fenik, Ulus gazetesinin başyazarı Falih Rıfkı Atay'ın yazmadığı günlerde başmakaleleri de kaleme aldı. İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesini takiben Ocak 1946'da İngiltere'de toplanan Birleşmiş Milletler teşkilatının ilk toplantısını Ulus gazetesi adına takip etti. Dönüşü sırasında Mısır'da çıkan olayları takip için 26 Şubat 1946'da Kahire'ye geçti. Bu sırada yükselen Arap milliyetçiliğinin Mısır'daki yansımalarını yerinde tespit etti. 1 Mart 1946'da yurda dönen Fenik, İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiltere'si ile ilgili intibalarını kaleme aldığı "*Şu Yaralı Dünya*" yazı dizisini yayımladı.

30 Nisan 1946 tarihinde CHP Genel Sekreterliği'nin isteği üzerine Fenik'in Ulus gazetesindeki görevine son verildi. Bunun sebebi Fenik'in 1945'te CHP içinde Celal Bayar ve arkadaşlarının başlattığı harekete yakın durmasıydı. Ulus gazetesinden çıkarılması üzerine CHP üyeliğinden istifa etti ve 21 Temmuz 1946 genel seçimleri öncesinde Demokrat Parti'nin (DP) Neşriyat Müdürlüğü görevini üstlendi. Seçim sürecinde DP için çalıştı ve radyoda DP adına siyasi konuşmalar yaptı. 1946 seçimlerini CHP'nin kazanması üzerine İstanbul'a gitti ve Halil Lütfü Dördüncü ile bir gazete çıkarmak için görüşmeler yaptı. Bu sırada Ahmet Emin Yalman'ın teklifi üzerine Vatan gazetesinde genel yayın müdürlüğü görevini üstlendi. Fenik, Vatan'da Eylül 1946'dan Şubat 1949'a kadar görev yaptı. Fenik'in Vatan'da çalıştığı yıllar Türkiye'nin çok partili bir yaşama geçtiği ve kamuoyunun bu duruma alışmaya çalıştığı yıllardı. Bu yeni dönemde hükümet icraatları eleştiriliyor, muhalefeti destekleyen gazetelerde CHP hükümetlerine karşı sert yazılar yayımlanıyordu. Vatan'da çalıştığı süre içinde "*Dış Politika*" köşesinde savaş sonrası dünyada meydana gelen olaylarla ilgili düzenli bilgiler verdi. Birinci sayfada "*Akıntıya Kürek*" ismiyle ve "*Yedekçi*" imzasıyla yayımlanan kısa hiciv yazılarında genellikle CHP hükümetlerini eleştirdi. Başyazar Ahmet Emin Yalman'ın yazmadığı günlerde Vatan gazetesinin başmakalelerini kaleme aldı. Recep Peker ve Hasan Saka Hükümetleri döneminde yazdığı eleştiri yazıları, kamuoyu tarafından dikkatle takip edildi. 1950 genel seçimleri öncesinde DP'nin parti tarafından kontrol edilen bir yayın organına ihtiyaç duyması üzerine Celal Bayar tarafından Ankara'ya davet edildi ve Zafer gazetesini kurmakla

görevlendirildi.

Fenik 1950 genel seçimlerine bir yıl kala 30 Nisan 1949 tarihinde Ankara'da Zafer gazetesini yayımladı. DP'nin yayın organı olan bu gazetenin imtiyaz sahipliğini ve başyazarlığını üstlendi. Yazdığı başmakalelerle, CHP'ye ve Şemsettin Günaltay Hükümeti'ne karşı Ankara'daki en muhalif ses oldu. Daha önce Vatan gazetesinde yazdığı bir yazı sebebiyle Eylül 1948'de hakkında verilen üç aylık mahkûmiyet kararı, 1950 genel seçimleri öncesinde infaz edildi. Bu nedenle 27 Şubat 1950 tarihinde Ankara'da tutuklanan Fenik, İstanbul'da Sultan Ahmet Cezaevi'ne götürüldü. Burada Necip Fazıl Kısakürek'le aynı koğuştta kaldı. Açlık grevine başlaması sebebiyle Bursa Cezaevi'nden İstanbul'a nakledilen Nazım Hikmet'le de yolları kesişen Fenik, Nazım Hikmet'e yedirdiği yumurtalarla açlık grevini bozdurdu.

14 Mayıs 1950 seçimlerinde Ankara'dan aday gösterilen Fenik DP'nin seçimleri kazanması üzerine cezasının bitmesine on bir gün kala özgürlüğüne kavuştu. Fenik, Türk siyasi tarihinde seçim kazanarak cezaevinden TBMM'ye giden ilk milletvekili oldu. Ankara milletvekili ve Zafer gazetesi başyazarı olarak Celal Bayar ve Adnan Menderes'in yakın çevresinde bulundu. Fransızcası sebebiyle özellikle yurtdışı gezilerde cumhurbaşkanı ve başbakanın heyetinde sıkça yer aldı. 3 Mayıs 1954'te yapılan genel seçimleri DP'nin büyük bir çoğunlukla kazanması üzerine Ankara'dan bir kez daha milletvekili seçildi. Milletvekili olarak görev yaptığı süre içinde TBMM kürsüsünden neredeyse konuşma yapmayan Fenik'in siyasi görüşleri, Zafer gazetesinin başmakale sütununda yer aldı.

Fenik'in Zafer gazetesi ile ilişkisi 15 Nisan 1955 tarihine kadar sürdü. Fenik, DP içindeki hiziplerin birbirleriyle olan mücadeleleri sonunda başyazarlık koltuğundan indirildi. Zafer gazetesinden ayrıldıktan sonra 1957 yılına kadar milletvekilliğini sürdüren Fenik, 27 Ekim 1957 tarihinde seçilemeyerek parlamento dışında kaldı. 1950'de milletvekili seçilerek hapisten çıktığı için, cezasının geri kalan on bir gününü yatması gerektiği tartışmaları yapıldı. 1957'de DP'yi destekleyen Havadis gazetesinde başyazar olan Fenik bu görevini 27 Mayıs 1960 askeri darbesine kadar sürdürdü.

Darbeden birkaç gün sonra İstanbul'da gözaltına alınan Fenik önce Ankara'ya sonra tekrar İstanbul'a götürüldü. Bir süre Yassıada'da tutulan Fenik ardından Balmumcu Kışlası'na nakledildi. Toplam üç buçuk ay gözaltında tutulan Fenik, Devlet Başkanı Cemal Gürsel'in isteği üzerine, gözaltında tutulan diğer kişilerle birlikte 14 Kasım 1960'da serbest bırakıldı. Serbest kalmasının ardından yaklaşık bir yıl evine kapandı. Türkiye'de siyasal idamların da yaşandığı bu sıkıntılı dönemde kendini sanata verdi ve mozaik sanatıyla ilgilendi. Fenik gazeteciliğe tekrar 3 Aralık 1961'de Son Havadis gazetesinde başyazar olarak başladı. Bu yeni dönemde DP'nin devamı olan Adalet Partisi'ni (AP) destekledi. Fenik'in Son Havadis gazetesindeki başyazarlığı 1974'te ölümüne kadar devam etti.

Mümtaz Faik Fenik, çok yönlü bir insandı. İstanbul Gazeteciler Cemiyeti üyeliği ve Ankara Gazeteciler Cemiyeti kurucu üyeliğinde bulundu. Radyo gazeteciliğini Türkiye'de başlatan kişi oldu. Ankara Radyosu'nda 16 Haziran 1940 tarihinden itibaren Radyo Gazetesi isimli programı yaklaşık beş ay hazırlayıp sundu. Ankara'da Şubat 1940'da çocuk tiyatrosunun kurucuları arasında yer aldı. Ankara Çocuk Tiyatrosu'nun kurucu komitesine başkanlık etti. Ulus gazetesinde yazı işleri müdürlüğü yaptığı yıllarda sanatla yakından ilgilendi. Ankara Halkevi'nin düzenlediği fotoğraf, resim ve heykel yarışmalarında seçici jürilerde yer aldı. Türkiye'de iktisat ilminin gelişmesi için 17 Temmuz 1939'da kurulan Türk İktisat Cemiyeti'nin kurucu üyeliğinde bulundu. Kızılay'ın çalışmalarında da görev alan Fenik, 8 Kasım 1941 tarihinde Kızılay Gençlik Kurumu Merkez Kurulu üyeliğine getirildi. Fenik, Kızılay tarafından çıkarılan *Kızılay* isimli derginin yazı işleri müdürlüğü görevini de yaptı. Fenik'in gençlik yıllarından itibaren havacılığa olan ilgisi sonraki yıllarda da devam etti. 1940'lı yıllarda Türk Hava Kurumu'nun faaliyetlerini yakından takip etti. Bayram törenlerinde ve radyoda kurum adına konuşmalar yaptı. 1942 Şubat'ında Türk Hava Kurumu Ankara şubesi yönetim kurulu üyeliğine

getirildi. Fenik, Türk Belediyecilik Derneği kurucu üyeliği görevinde de bulundu.

Fenik'in çeviri eserleri de bulunmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sırasında Auschwitz-Birkenau toplama kampında tifüsten ölen Kiev Yahudisi Irene Nemirovski'nin *İkisi* isimli aşk romanını 1939 yılında tercüme ederek yayımlamıştır. Yine Rus yazar Fyodor Dostoyevski'nin *Vur Abalıya* isimli eserini 1943 yılında Fransızcadan Türkçeye çevirmiştir.

Gazeteciliği sırasında yazdığı yazılar sebebiyle zaman zaman kendisini mahkemede bulan hatta 1950'de cezaevine giren Fenik'in en ilginç davası İsmet İnönü ile arasında geçen dava olmuştur. Bu dava 1959 yılında İnönü'nün bir basın mensubu için açılmasına izin verdiği ilk dava olarak tarihe geçmiştir. Bir diğeri de DP Samsun Milletvekili Hasan Fehmi Ustaoglu'nun Fenik hakkında açtığı davadır. Ustaoglu, Samsun'da yayımlanan Büyük Cihad isimli gazetede Atatürk inkılâpları aleyhinde olumsuz yazılar yazmış, bunun üzerine Fenik Zafer'in başmakale sütununda *"Bu ne biçim demokrat ne biçim milletvekilidir"* başlıklı bir yazı kaleme almıştır. Fenik'in beraat ettiği davanın sonunda Ustaoglu DP'den çıkarılmıştır.

Hukuk Fakültesi mezunu olmasına rağmen ölünceye kadar gazetecilik yapan Fenik'in eşi Adviye Fenik, kardeşi Faruk Fenik ve oğlu Ali Cem Fenik de gazetecilik yapmışlardır. 22 Temmuz 1974 tarihinde vefat eden Fenik'in cenazesi 24 Temmuz'da Karacaahmet'teki aile mezarlığına defnedilmiştir.

Barış ÖZİNAN

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 30.10/129.929.15. (16.07.1946)

Cumhurbaşkanlığı Arşivi

CA, EBİS Sıra No: 01016513, Ek No: 127, Belge Kayıt No: 604340.

TBMM Arşivi

Mümtaz Faik Fenik'in TBMM IX. Dönem Seçim Mazbatası

Mümtaz Faik Fenik'in TBMM X. Dönem Seçim Mazbatası

Sürelî Yayınlar

7 Gün, 16 Şubat 1942.

Akis, 5 Mart 1955.

Boğaziçi, S. 30, 1984.

Cumhuriyet, 23 Kanunuevvel 1341 (23 Aralık 1925).

Cumhuriyet, 20 Ağustos 1929.

Cumhuriyet, 8 Mayıs 1963.

Havacılık ve Spor, S.77, 15 Ağustos 1932.

Havadis, 2 Kasım 1957.

Havadis, 14 Kasım 1960.

Hikâye ve Roman Gazetesi, 6 Eylül 1928.

Hürriyet, 23 Temmuz 1974.

İnkılâp, 10 Teşrinievvel 1930. (10 Ekim 1930)

Milliyet, 6 Ekim 1934.

Milliyet, 24 Ocak 1935.

Son Havadis, 23 Temmuz 1974.

Tan, 4 Kasım 1936.

Tan, 6 Ocak 1937.

Tan, 7 Ocak 1937.

Ulus, 9 Kasım 1941.

Ulus, 28 Şubat 1942.

Ulus, 21 Temmuz 1945.

Ulus, 6 Ocak 1946.

Vakit, 8 Şubat 1939.

Vakit, 12 Şubat 1940.

Vatan, 20 Haziran 1946.

Yeni Ses, 28 Şubat 1926.

Yeni Ses, 4 Mart 1926.

Zafer, 29 Eylül 1949.

Telif ve Tetkik Eserler

AĞAOĞLU Samet, **Siyasî Günlük**, İstanbul, 1992.

AYBARS Ergün, **İstiklâl Mahkemeleri**, İzmir, 1995.

BAĞLUM Kemal, **Anıpolitik 1945-1960**, Ankara, 1991.

BERKER Şinasi Nahit, **Matbuat Hazretleri**, Ankara, 1966.

BİLGİNER Recep, **Üç İktidar Üç Hayal Kırıklığı**, İstanbul, 2005.

BOZDAĞ İsmet, **Bilinmeyen Yönleriyle Celal Bayar**, İstanbul, 2005.

DİNÇMEN, Gülben, **Radyolu Yıllar**, İstanbul, 2007.

EMRE, Süleyman Arif, **Siyasette Otuzbeş Yıl**, İstanbul, 1990.

ERER Tekin, **Yassıada ve Sonrası**, İstanbul, 1965.

FENİK Mümtaz Faik, **1939 Harbi Türkiye İngiltere İttifakı ve Büyük Britanya İmparatorluğu**, Ankara, 1941.

GÜVENİR, O. Murat, **2. Dünya Savaşı'nda Türk Basını**, İstanbul, 1991.

İNÜĞUR M. Nuri, **Türk Basın Tarihi (1919-1989)**, İstanbul, 1992.

KISAKÜREK Necip Fazıl, **Benim Gözümde Menderes**, İstanbul, 1993.

TOKER Metin, **Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950)**, Ankara, 1990.

TOPUZ Hıfzı, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul, 1996.

VÂ-NÛ Müzehher, **Bir Dönemin Tanıklığı**, İstanbul, 1987.

YALMAN Ahmet Emin, **Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim**, İstanbul, 1997.

Makaleler

ÖZLÜK Nuran, "Türk Basınında Hikâye ve Romana Tahsis Edilen İlk Süreli Yayın: Hikâye ve Roman Gazetesi, İnceleme-Metin", **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S. 13, Haziran 2015.

HELVACI Pelin, "İstanbul'dan Mardin'e Bakmak: Gazeteci Mümtaz Faik Fenik'in Mardin Gözlemleri ve İtirazlar (1937)", **1. Uluslararası Mardin Kültür ve Medeniyet Kongresi Tam Metin Kitabı**, Mardin, 2017.

Akademik Tezler

DEMİRBİLEK Birkan; **TBMM'nin IX. Dönem (1950-1954) Ankara Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri**, Hacıbektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalında hazırlanmış basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2017.

Tercüme Eserler

DOSTOYEVSKI, **Vur Abalıya**, Çev. Mümtaz Faik Fenik, Ankara, 1943.

NEMIROVSKI İrene, **İkisi**, Çev. Mümtaz Faik Fenik, Ankara, 1939.

05/08/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mumtaz-faik-fenik-1905-1974/?pdf=6264> adresinden erişilmiştir